

תשעה באב החל בי' באב "אורות מאופל"

הקדמה

מסכת ראש השנה דף י"ח עמוד ב- מאי דכתיב; "כה אמר ה' עבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לשישון ולשמחה" - קרי להו "צום" וקרי להו "שישון ושמחה"? ... בזמן שיש שלום - יהיו לשישון ולשמחה, יש שמד - צום, אין שמד ואין שלום, רצו - מתענין, רצו - אין מתענין. אי הכי, תשעה באב נמי! - אמר רב פפא: שאני תשעה באב, הואיל והוכפלו בו צרות.

אמור להיות יותר עצוב

מסכת תענית כ"ט עמוד א'-הרב הבית בראשונה... בשבעה נכנסו נכרים להיכל, ואכלו וקלקלו בו שביעי שמיני, ותשיעי סמוך לחשיכה הציתו בו את האור, והיה דולק והולך כל היום כולו, ... היינו דאמר רבי יוחנן: אלמלי הייתי באותו הדור - לא קבעתיו אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף.

להלכה

איכה פרק א/ט"ו - סלה כל אבירי אדני בקרבי קרא עלי מועד לשבר בחורי....

1. שולחן ערוך נאו"ח תקנב"י [ב] - אין אומרים תחנה ערב ת"ב במנחה, משום דאיכרי "מועד"; ואם הוא שבת, א"א "עדקתך".
שסותקנ"ט/ד - אין אומרים תחננו בת"ב, ואין נופלים על פניהם, משום דמקרי "מועד".... הגה: ולא למנעח נמ"ב (ס"ק י"ט) - דכתיב שם; "יענך ד' ביום צרה ישגבך וגו'" ואין שייך לומר זה.

1. בית יוסף בשם הגהות אשר"י נאו"ח/ד - כבר נהגו אבותינו בכל המקומות שאין אומרים סליחות בתשעה באב משום דאיכרי מועד, ומצוה עלינו לקיים מנהג אבותינו עכ"ל.

2. שם [שם ב] - ומ"ש שאין אומרים "ויהי נועם"... ותו - דאיכרי מועד **רמב"ם נאישות יוד** - מותר לארס בכל יום חול אפילו בתשעה באב בין ביום בין בלילה.

שולחן ערוך נאו"ח תקנ"ט/ט - ט' באב שחל להיות בשבת ונדחה ליום ראשון, בעל ברית מתפלל מנחה בעוד היום גדול, ורוחץ, ואינו משלים תעניתו לפי שיום טוב שלו הוא.

מסכת תענית דף ל עמוד א - תנו רבנן: כל מצות הנהגות באבל נוהגות בתשעה באב.

מסכת תענית, דף ל עמוד ב - "רבי יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים".... אמר רבא: הלכתא כתנא דידן, ולא הודו לו חכמים כל עיקר.

הרמב"ן תורת האדם, שער האבל - ענין אבלות ישנה, ד"ה ולענין כפיית... ההיא לענין מצות לא תעשה הנהגות באבל תניא, אבל מצות עשה שבאבל, כגון כפיית המטה אינו נוהג בהם בט' באב, והוא הדין לעטיפת הראש.

הסבר

טורנאו"ח, תקנ"ז - בט"ב עריך להזכיר "מעין המאורע". מאי היא? "נחם ה' אלהינו את אבילי ציון".... וכתב א"א הרא"ש ז"ל כל ימי תמיהתי למה א"א אותו אלא בתפלת המנחה?

שם נאו"ח תקנ"ז/א - בתשעה באב אומר ב"בונה ירושלים": "נחם".... הגה: והמנהג פשוט שאין אומרים נחם רק בתפלת מנחה של תשעה באב, לפי שאז הציתו במקדש אש ולכן מתפללים אז על הנחמה (רוקח ואבודרהם).

תהלים [עט/א-ד]; מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלם לעיים: נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיותו ארץ: שפכו דמם כמים סביבות ירושלם ואין קובר: היינו חרפה לשכנינו לעג וקלס לסביבותינו.

מסכת קידושין דף לא עמוד ב - אמר רבי אבהו: כגון אבימי ברי קיים מצות כיבוד... יומא חד אמר ליה: אשקין מיא, אדאייתי ליה נמנס, גחין קאי עליה עד דאיאתער, איסתייעא מילתיה ודרש אבימי: "מזמור לאסף".

תוספות [שם], ד"ה איסתייעא בשם רש"י - בעודו גחין לפניו שהבין ודרש "מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך", שלא היה מבין בו מקודם... וי"מ שמקרא זה לבד דרש; "מזמור" לאסף? "קינה" לאסף מיבעי? ליה? ודרש שאמר אסף שירה, על שכילה הקדוש ברוך הוא חמתו על העצים ועל האבנים שבביתו, ומתוך כך הותר פליטה מישראל.

איכה רבה ופרשה ד, ד"ה ויעת אש בציון] – ... כך אמרו לאסף, הקב"ה החריב את מקדשו, ואתה יושב ומזמר, אמר להם לכך אני מזמר ששפך הקב"ה חמתו על עצים ואבנים, ולא על ישראל.

מדרש זוטא איכה נוסח ב'/פרשה א'/ב – אותו היום שנכנסו אויבים לעיר והחריבו בית המקדש, היה חוץ לירושלים יהודי אחד חורש במחרשתו, וראה שהפרה שהיה חורש בה הפילה את עצמה לארץ, ולא היתה רוצה לחרוש... ראה אותה האיש ונבהל מאד, והיה מכה את הפרה כדי שתחרוש, ולא היתה רוצה, אלא תמיד היתה מפלת עצמה לארץ, והוא מכה אותה תמיד, עד ששמע קול אומר; "מה לך לפרה? הנח אותה, שהיא צועקת על חורבן הבית ועל מקדש שנשרף היום." שמע האיש, מיד קרע את בגדיו, ...לאחר ב' או ג' שעות, עמדה הפרה על רגליה, ורקדה ושמחה. תמה האיש מאד, שמע קול אומר "טעון וחרוש כי בשעה זאת נולד משיח." שמע האיש, רחץ פניו, וקם ושמח הלך לביתו....

בית יוסף/שם תקנ"ד/כ"ה] – וכתב הכל ב(שם כה ע"ד) מי שמיקל לרחוץ מן המנחה ולמעלה רגליו עובר על דברי חכמים (תענית כט:). אך מנהג קדום שהנשים רוחצות ראשן מן המנחה ולמעלה ביום תשעה באב וזקנים הראשונים הנהיגו זה ועשו סמך לדבר על מה שאמרו באגדה (פתיחה לאסתר רבה אות יא ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד) כי המשיח נולד ביום תשעה באב וצריך לעשות זכר לגואל ולמנחם כדי שלא יתיאשו מן הגאולה... ואני אומר כי המנהג ההוא נשתקע ולא נאמר וכל הבא להקל בדבר בין איש בין אשה כופין אותו שלא יעבור על דברי חכמים:

"נפק"מ" # 1- חצות"/מנחה לעומת שחרית

שולחן ערוך נאו"ח תקנ"ד/כ"ב] – מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב, עושין; במקום שנהגו שלא לעשות, אין עושין.... הגה: ולא נהגו באיסור מלאכה כי אם עד חצות.

שם [תקנ"ט/ג] – ליל תשעה באב ויומו, יושבים בבית הכנסת לארץ עד תפלת מנחה (ועכשיו נהגו לישב על ספסליהם מיד אחר שיצאו מכה"כ שחרית, ומאריכין עם הקינות עד מעט קודם חצות.

שם [יז] – נוהגים שלא לשחוט ושלא להכין צורכי סעודה עד אחר חצות.
שם [תקנה/א] – נוהגים שלא להניח תפילין בתשעה באב שחרית, ולא טלית... ובמנחה מניחים ציצית ותפילין ומברכים עליהם.

שם [תקנ"ט/ד] – הגה: ...וכל הקדישים שאומרים אחר איכה עד שיוצאים למחר מב"ה, אין אומרים תתקבל. ואין אומרים אל ארץ אפים, ולא למנחה ולא פטום הקטורת (מרדכי). ואין צריך לשנות מקומו בתשעה באב.

"נפק"מ" # 2- קריאת התורה בשחרית

מסכת מגילה דף ל"א עמוד ב – בתשעה באב גופיה... מקרא מאי? תניא. אחרים אומרים: "ואם לא תשמעו לי." רבי נתן בר יוסף אומר: "עד אנה ינאצני העם הזה", ויש אומרים: "עד מתי לעדה הרעה הזאת" נרש"י – תרוייהו במרגלים, והם חזרו בתשעה באב, כדאמרינן במסכת תענית. אמר אביי: **האידיא נהוג עלמא למיקרי "כי תוליד בנים".**
דברים ד/כח-מ

חלק א'

כי תוליד בנים... והשחתם ועשיתם פסל ... ועשיתם הרע בעיני יי אלהיך להכעיסו: העידתי בכס היום ... כי אבד תאבדון מהר מעל הארץ... לא תאריכון ימים עליה כי השמד תשמדון: והפיץ יי אתכם בעמים ... ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם עץ ואבן...

חלק ב'

ובקשתם משם את יי אלהיך ומצאת ... בער לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד יי אלהיך ... כי קל רחום יי אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך, ולא ישכח את ברית אבתך אשר נשבע להם: ... השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי: או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסת באתת ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדלים ככל אשר עשה לכם יי אלהיכם במצרים לעיניך: אתה הראת לדעת כי יי הוא האלהים אין עוד מלבדו: מן השמים השמיעך את קלו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש: ותחת כי אהב את אבתך ... וידעת היום והשבת אל לבבך כי יי הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד: ושמרת את חקיו ואת מצותיו אשר אנכי מצוך היום אשר ייטב לך ולבניך אחריו ולמען תאריך ימים על הארמה אשר יי אלהיך נתן לך כל הימים.